

vynáranie

CORMAC JAMES

Artforum

Venujem Cianovi a Laetirii

Táto kniha vychádza vďaka finančnej pomoci z prekladového fondu Ireland Literature Exchange, Dublin, Írsko.

www.irelandliterature.com

info@irelandliterature.com

582

Vydanie tejto knihy podporila
firma 582 s.r.o.

Cormac James

The Surfacing

Copyright © Cormac James, 2014

Translation © Vladislav Gális, 2014

Design & Layout © Studio Limb, 2014

Slovak edition © Artforum, 2014

vynáranie

CORMAC JAMES

Artforum

1. část

MÁJ
25. P rechádzali pásmi farby blata, pásmi farby horčice, ktoré križovali prúd. Vklízli do hmly, čo mŕtvo spočívala na vode a zakrývala všetko okrem ich hlasov, a vyklízli naspäť do denného svetla, akoby sa vynorili z parného kúpeľa. Keď dvadsiateho piateho vychádzali z jedného z takýchto hmlových závejov, stretli podivne vyzerajúcu brigu. Od Aberdeenu boli na mori sami a srdečne ju zdravili, ale briga neodpovedala, ticho popri nich preklízla do hmly a už ju viac nevideli. Kapitán Myer trval na pevnom programe, aby dobre využili deň. Do siedmej. Do ôsmej. Do pol. Večierka. Raňajky. Kúpanie. Chcel, aby všetci jedli naraz, bez ohľadu na to, či sú hladní. V určenú hodinu museli byť všetci na lôžkach, aj keď ešte neboli ospalí. O lodi hovoril ako o jednej rodine, o jednom tele. Každý deň napoludnie ho videli, ako si nastavuje chronometre.

Dvadsiateho siedmeho konečne zbadali pobrežie. Všetci muži vyšli na palubu a civeli naň sťa na zázrak. Grónsko, tak sa to volalo. Zelená zem. Vyzeralo to ako vypálený močiar. Nebol tam jediný strom, jediný krík. Nerástla tam tráva. Na kopcoch obrátených na sever bol ešte sneh, na okrajoch ufúľaný a chabý.

Na ostrove Disko nebola žiadna iná loď. Dost' vysoko nad čiarou prílivu stál osamelý krivý drevený dom a za ním sa tiahol rad chatrčí zaseknutých do stráne. Chatrče mali strechy z mačiny na úrovni zeme a z lode to cez ďalekohľad vyzeralo, akoby z dier v zemi vyliezali špinavé kôpky. Veľrybársky čln sa blížil k brehu a Myer stál na prove. Tú pózu tajne obdivoval. Na skalách už čakali húfy žien a detí. Bol to hotový bitúnok pod holým nebom. Všade sa váľali kosti, odpad a vnútornosti. A všade sa na holej zemi sušili dlhé pásy mäsa podobné papradiam, ktoré spálil mráz. Vzduch bol takmer sladký. Myer len tak všeobecne vyhlásil: Pekné privítanie. Karneval nečistoty.

Pod člnom sa lenivo rozvíjali obrovské sivé chápadlá, ktoré pripomínali skôr zviera než rastlinu. Poručík Morgan, druhý dôstojník, na ne uprene hľadel z kormy. Pred rokom v lete plával v tekutom nefrite Egejského mora. Teraz mal pocit, akoby sa to stalo v inom svete, inému človeku.

Guvernérov dom bol podozrivo čistý a podozrivo uprataný, akoby sa tam udialo niečo nevhodné a obyvatelia chceli zahľadiť všetky stopy. Bolo to donebavolajúce popretie všetkého, čo videli na pobreží. Dlážky boli zelené a vyzerali čerstvo natreté. Nízke stropy boli bledomodré. Paňou domu bola guvernérova sestra, slečna Rinková. Bledá ako invalid, a predsa žiarila zdravím. Aj jej pleť pôsobila zvlášťne čisto. Sedeli s pohľadmi upretými na hučiace kachle a nechali Rinka rozprávať. S námahou ťahal z fľaše zátka. Vedľa kachlí stála prázdna mosadzná vtáčia klietka. Zátka povolila a vydala zvuk, veľavravný vzdych.

Budete u nás bývať aj s dôstojníkmi, vyhlásil Rink.

Po celý čas.

Neradi by sme vám len kvôli jednej noci zašpinili posteľnú bielizeň, namietol Myer.

Čo na tom záleží? spýtal sa Rink. Nech ich operie. Aj tak sa sťažuje, že sa väčšinou iba nudí.

Tam, kde sme teraz, nám nie je zle, poznamenal Morgan.

Trochu sa tlačíme, ale máme svoje pohodlie.

Ihneď sa spýtala, koľko ich je, a Myer jej odpovedal. Šesť dôstojníkov, desať mužov, jeden chlapec a jeden Grónčan, ktorý má na starosti psy a tlmočenie, keby bolo treba.

Nemôžeme od vás žiadať, aby ste nás tu všetkých ubytovali, dodal Myer.

Nemám často príležitosť poriadne sa porozprávať, poznamenal.

Vidíte? vyhlásil Rink.

Určite sem pravidelne chodia veľrybári, povedal jej Morgan.

Veľrybári sú veľmi zvláštna, takmer by som povedala až čudácka kasta. Veľmi ich obdivujem, ale ich šarm má svoje hranice.

Vlasy mala plavé, veľmi pevne stiahnuté. Morganovi sa zdalo, že by sa jej nesmierne uľavilo, keby si ten uzol odrazu uvoľnila.

Myer povedal, že sa tu nemôžu dlho zdržiavať, akokoľvek je pohostinnosť pána Rinka a jeho šarmantnej sestry lákavá.

Dodal, že už aj tak meškajú. S ďalšími loďami admirality sa majú stretnúť pri Beecheyho ostrove v Lancasterovom prielive, odtiaľ sa každá vydá na iné miesto v súostroví a pustia sa do pátrania, ešte kým znovu príde zima.

To ťažko, poznamenal Rink.

Zima tento rok nie a nie odísť, povedala.

Dúfame, že sa nám podarí rýchlo preplávať cez ľadovcové zátarasy, povedal Myer.

Budete radi, vyhlásil Rink, ak sa doplavíte aspoň k nim.

Len za mesiac, pokračovala ona, rozdrvilo v Melvillovom zálive tri veľrybárske lode. Z Peterheadu. Dve ďalšie, poškodené, sa iba nedávno vydali naspäť domov.

Myer povedal, že ich nevideli, keďže prichádzali pozdĺž pobrežia.

Naozaj podľa Myera ešte jestvuje nádej, že ich nájdú? spýtal sa Rink. Mal na mysli Franklina a dve nezvestné lode. Neuplynulo náhodou priveľa času? Ved' koľko je to už rokov? A nikto o nich nič nepočul.

Musíme to skúsiť, vyhlásil Myer. Musíme urobiť, čo je v našich silách, a nesmieme sa vzdať nádeje.

Londýnske salóny ani nič iné nepripustia, poznamenal DeHaven.

Myer sa zamračil. Nevšímajte si neúctivé poznámky doktora DeHavena, povedal. Pri každej príležitosti zhadzujeme celú našu výpravu, ale môžem vás ubezpečiť, že na palube nenájdete rozhodnejšieho muža. Na lodi Terror má mladšieho brata.

Myer dodal, že doniesol pre Rinka list od vedenia Kráľovskej grónskej obchodnej spoločnosti. Kývol na Morgana a ten mu podal obálku. Čo sa tam píše? spýtal sa Rink. Samozrejme, ešte som list neotvoril, odvetil Myer. A keby aj, myslím, že je napísaný po dánsky. Rink sa stále odmietal dotknúť obálky. Vzala ju jeho sestra a prelomila pečať. Čítala, preskako- vala formality, hľadala podstatné informácie. Ak je to možné, prečítala, máme – skontrolovala originál – doruči- teľovi tohto listu štedro poskytnúť všetko potrebné. Rink neodpovedal. Díval sa von oknom, akoby to nepo- čul. Polovicu fľaše vypil sám. Na brehu ležala kostra lode. Lode, ktorá sa vlani v lete opustená doplavila k pobrežiu. Zvláštny príbeh, povedal Rink. Dôstojníci ho nechali rozprávať. Myer občas zdvorilo zahmkal. Morgan si všimol, že Rinkova sestra sa naňho pozerá. Sotva badateľne nadvihla obočie aj plecía a ticho vzdychla. Každý rok doviezli poslední veľrybári z Uperna- viku balík – kňaz im poslal všetky sentimentálne romány, ktoré sa mu v tú sezónu podarilo vydrankať od kapitánov. Zimné večery jej krátili len knihy a bratove príbehy. Myer, stojac vedľa neho pri okne, prehodil, že sa ani neod- váži predstaviť si, ako to vyzerá v chatrčiach domorodcov. Rink sa vybral k najbližšej a Myer ho horlivo nasledoval. Ostatní sa z verandy dívali, ako odhrnul záves. Dívali sa, ako sa Myer naklonil dopredu, potom mykol hlavou dozadu, akoby dostal úder. Žijú v jame, zakričal k domu a zavolať svojich dôstojníkov, aby sa prišli pozrieť. Všetci dôstojníci poslúchli, ale keď sa Morgan pobral za nimi, slečna Rinková mu položila ruku na rameno. Pokrútila hlavou. Zmraštila tvár. Nešiel. Mlčky stáli, na verande boli sami. Morgan sa díval, ako pritisla koniec cigary k stĺpu a zvyšok vrátila do škatuľky. Rovnako jemne sa končekmi prstov dotkla kvapky zo zeleného skla,

čo jej visela na krku. Akoby ju nenesla stále – elegantná pretváрка. Stáli a počúvali, ako dole na brehu stoná a zajakáva sa ľad. Blížil sa dážď. Nízka obloha pripomínala kus kameňa.

Ste si istý, že nemôžete zostať na večeru? spýtala sa.

Veľmi rád by som, odvetil.

Rozprávali sa opatrne. Povedala, že už päť rokov nevkrčila na čln ani na sane.

Morgan to nekomentoval. Vrátil sa Rink a dôstojníci stáli na verande, aby na nich nepršalo. Myer sa opýtal na zásoby. Rink povedal, že nijaké nemajú. Maximálne im môže ponúknuť zopár zajacov a mladú kozu. Samozrejme, tresiek si môžu nabráť, koľko len chcú.

A kožušiny? spýtal sa Myer. Vymení za ne čokoľvek. Knihy, rum, pivo – po čom by Rink a jeho sestra najväčšmi túžili. O to nejde. Kožušiny nemajú. Soby, povedal Rink a bezmocne rozťahol ruky. Zlaté časy sa skončili. Mali sa zastaviť južnejšie.

No Myer odmietal čo i len pomyslieť na návrat. Báľ sa, že zmešká, že prepasie šancu, že neprejde. Napokon sa všetci dôstojníci vrátili do domu, čakali tam s Rinkovou sestrou a pili kávu, ktorú im uvarila. Rink zatiaľ obchádzal chatrče a konfiškoval, čo sa dalo.

Cez okno sa dívali, ako dážď bičuje blato. V jarkoch tiekla červená voda, celá krajina ani čo by púšťala farbu. Dívali sa, ako z blata vyráža pena, potom v zálive zarínal strážny zvonec. V hukote dažďa znelo jeho zvonenie lacno, cínov.

Už nakladali do člna kožušiny, a ešte prišla za nimi.

Priniesla mu vrečko s kávou a vrecúško so semenami.

Poskladaný papier označila anglickým názvom. RASCA.

Veľrybári na ňu nedajú dopustiť, povedala, je dobrá na krv. Potrebuje teplo, ale vzklíči aj potme. Morgan jej povedal, aby sa rýchlo vrátila domov. Dážď medzitým ustal, čoskoro sa však opäť spustí.

Dvadsiateho deviateho vyplávali zo zátoky a zamierili na sever. Na rahnách viseli nasolené tresky. Voda, ľad aj obloha mali farbu popola. O dva dni, akurát o štvrté ráno, Myer vyduril všetkých dôstojníkov z postele na palubu. Konečne to tu bolo, náveterný breh vytváralo to, o čom toľko počúvali: ľadové zátaras. V rannom tichu natŕčali uši. Ľad praskal ako horiace poleno.

Aj potom, keď ostatní zišli dole na raňajky, Morgan zostal na prove s kaplánom MacDonaldom. Stáli vedľa seba sťa zhypnotizovaní. Vpredu sa z vody dvíhal kusisko mramoru, veľký zhruba ako Tádž Mahal. Obaja svojím spôsobom hlboko obdivovali jeho absolútnu ľahostajnosť voči ustavičnému pohybu a hukotu mora.

Pri obede MacDonald povedal: Som v pokušení vyhlásiť v nedelnej kázni ľadovec za symbol Najvyššieho, pretože je dokonalým stelesnením neobmedzenej, a predsa neochvejne zdržanlivej moci. Mám pocit, že pán Morgan by s týmto prirovnaním súhlasil.

Nerád by som vám protirečil, pán MacDonald, len neviem, či to vnímam presne tak ako vy, povedal Morgan.

Aká formulácia by vám väčšmi vyhovovala?

Neviem.

No tak, vyzval ho MacDonald. Všetci sme videli vašu poličku s knihami. Všetci sme čítali vaše správy. Ste obdarený výrečnosťou. Aspoň nám naznačte, čo máte na mysli. Pozrite, už všetci čakajú.

Nevytáčam sa, odvetil Morgan. Jednoducho neviem, aký mám z toho pocit. Z toho, čo sme dnes ráno videli. Taká je pravda.

Dvere sa prudko otvorili. Bol to kuchár Cabot.

Giorgio! Zmizol. Hentam na kryhe.

Vybehli na palubu. Dvesto yardov od lode, asi päťdesiat yardov vo vnútri ľadových zátaras stála na obrovskej ľadovej doske skupinka mužov. Všetci dôstojníci tam

preveslovali, zašli s člnom čo najďalej a vyliezli z neho. Chlapec šiel s Petersenom, niesol mu povraz a háky. Grónčan zazrel tuleňa a vybrali sa skúsiť šťastie.

Len pre zábavu, povedal Petersen. Vyzeral väčšími podráždene než rozrušene. Skákali z dosky na dosku, on išiel popredu, a keď sa obrátil, chlapca nebolo. V jednej praskline sa na vode vznášal povraz. Ťažký hák sa chlapcovi asi zachytil o šaty a stiahol ho dole. Iná stopa po ňom nezostala.

Len som chcel, aby to videl, povedal Petersen. Rozprával som mu o tom. A on chcel všetko vidieť na vlastné oči. Petersen pomaly premiestňoval ruky, vyťahoval povraz z vody. Medzera medzi dvoma ľadovými doskami nebola široká ani stopu. Morgan sa díval, ako Petersen na ľade pekne zvinul povraz. Už v ňom stihla vzkličiť hlúpa nádej, že na konci povrazu ešte bude chlapec. Že bude prskať vodu a smiať sa, pobavene aj od úľavy.

Pán MacDonald by mohol povedať zopár slov, ozval sa Myer.

Samozrejme, prisvedčil MacDonald.

Zhromaždili sa okolo zvinutého povrazu. Takto blízko k okraju ľadových zátarás bol ľad ako živý a prasklina sa medzitým celkom uzavrela.

Nik nemá väčšiu lásku ako ten, kto položí život za svojich priateľov, povedal im MacDonald. Taká dnes bola obeta nášho mladého námorníka. Všetky naše činy musia odteraz stáť v jej tieni. Jeho pamiatka nás musí inšpirovať k rovnakému sebazapreniu. Náš brat Giorgio nám ukázal cestu.

Potom sa muži v člne vrátili na loď. Keďže v ňom nebolo miesto pre všetkých, Morgan, Cabot a DeHaven zostali a počkali.

Keď sa to tak vezme, nie je to zlá smrť, poznamenal DeHaven.

Čo tým myslíš? spýtal sa Morgan.

Usmievaš sa, všetko je v najlepšom poriadku a o chvíľu...
bonne nuit.

No, možno sa chcel na tomto kolotoči ešte trochu povozit'.
Možno. Ale dúfam, že až nadíde môj čas, prebehne to
rovnako rýchlo a ticho.

Myslel som, že pri tom chceš zúriť a kliať, poznamenal
Morgan.

Pod ich chodidlami aj všade naokolo ľad žil. Počúvali
jeho praskanie. Uprene hľadeli na to miesto. Ešte sa
neodvážili nudiť.

Čln vyložil pasažierov a vracal sa.

Nuž, povedal DeHaven, aspoň máme o jedno lôžko viac.
Mohli by sme Hepburna poslať dolu k mužstvu.

Geoff, povedal Morgan, ten starec si zaslúži trochu
pohodlia.

A my ostatní nie? Tlačíme sa v tej kutici štyria.

Mohli by sme poslať Hepburna dolu k posádke, na jeho
miesto by prišiel MacDonald a prenechal by ti svoju
kajutu. Vyhovovalo by ti to?

Vyhovovalo, prisvedčil DeHaven.

Nad druhý deň, prvého júna, sa skoro ráno preplavili
popri Ženských ostrovoch. Okolo raňajok začal vietor
mumlať a kolísať, a hoci Morgan sedel a jedol, cítil, že
z lode uniká život. Napoludnie vietor zamrel a ako
blázni zostali sedieť v hustej hmle medzi fantómovými
fragmentmi krýh. Nedovideli ani na päťdesiat stôp.

No nezáležalo na tom. Morgan presne vedel, čo leží pred
nimi. Plavili sa na sever akoby do ústia rieky, ktoré sa
postupne zužovalo. Slečna Rinková im povedala, čo jej
porozprávali všetci veľrybári – že tam, popri pobreží,
kadial sa chce preplaviť Myer, nájdu pevnú bielu stenu.

JÚN
2. **S**táli na mori pripomínajúcim sklenú tabuľu asi míľu od brehu. Kam až oko dovidelo, hladinu bodkovali tisícky kajok. Svet bol pokojný, ráno bolo nepoškvrnené, ľadovce sa bezstarostne ligotali na slnku. Vietor celý deň ani nedýchol.

Morgan stál sám v čline pri brehu. Aj z míľovej vzdialenosti cítil sušenú tresku. Hmla a prehánky mäso pokazili, no Myer aj tak tvrdil, že poslúži ako žrádlo pre psy.

Morgan zavrel oči, bojoval s pachom, pocítil, ako sa okolo neho ovíja chladný vzduch z ľadovca. Potom začul hrmenie. Dolu sa rútila celá jedna ľadovcová stena a pod ňou sa ukázala druhá, celkom rovnaká, tvár bez masky. Aj na lodi počuli vzdialený rachot a uvideli, že vtáky na vode vynáša hore a zase dolu. Vlna sa k nim privalila o niekoľko minút a loď sa na nej lenivo rozhojdala.

Na druhý deň ráno sa plachty rozhýbali a ľahký ľad sa začal vzdalať, vietor ho tlačil na juh. Dívali sa, keď sa popri nich plavili jednotlivé kusy. Zazreli námornícku truhlicu. Morgan povedal Banesovi, aby k nej prevesloval a vylovil ju. Menovka bola zničená a nedala sa prečítať, no videli, že tam nie je napísané ani Erebus, ani Terror. Vnútri bol minuloročný kalendár a kvalitné jazdecké čižmy.

V ten večer z koša oznámili, že medzi ľadovými zátarasami sa tiahne na západ voľná trasa, ale odtiaľ pokračuje až k obzoru. Myer odmietol vyliezť a presvedčiť sa na vlastné oči. Nepotreboval dôvod, len zámienku. Zajtra ráno, ohlásil, vyplávajú.

JÚN
4. **C**elé dopoludnie sa plahočili pomedzi tie opachy, až napokon dosiahli, čo Myer pomenoval otvorenou vodou. Voľní a ničím nehatení rýchlo postupovali na severozápad. Napoludnie uvideli z paluby pobrežie. Myer vykrikoval z koša pokyny. Brooks bol pri kormidle. Morgan sedel na debne pri korme, fajčil fajku a pokúšal sa

tváriť, že netuší, čo sa deje. No Myer nad ním hulákal ako malý chlapec. Pred sebou mali tak pol míle vody. Ľad sa viditeľne priblížil. Malý kanál v ňom, ku ktorému mierili, mal farbu atramentu. Zhora zaburácal ďalší rozkaz. Morgan pozoroval mužov, ako sa horúčkovo mordovali s rahnovými liacami. Lod' sa ostýchavo obrátila k medzere.

Prvý náraz ho zrazil na palubu a donútil ho chvatne si z kabáta striasť uhlíky. Všade okolo neho sa od paluby odrážali ryby. Vysoko hore ktosi kričal. Hlasom, aký Morgan ešte nikdy nepočul. OTRAS ustal, ryby prestali padať, ale ich mŕtve oči ako suché hrachy hrkotali po palube, keď sa lod' so škripotom a výzganím vyrovnávala. Morgan sa oprášil a išiel na provu, aby uvidel, kadiaľ to chce kapitán prejsť. Aj v mieste, kde bol kanál najširší, sa doň len-len zmestili, a v diaľke sa ešte zužoval. Myer akoby si to nevšimol. Kázal naplno rozťahnuť plachty, ešte aj tie predveterné, a všetkých mužov zvolal na palubu, aby s krompáčmi a sochormi pomáhali pretlačiť lod'. Pri večeri potom Myer nepovedal ani slovo a jeho dôstojníci nespomínali ľad ani to, čo prekonal. Opierali sa lakťami o stôl, hlavy mali sklonené, hrbili sa pod neviditeľným bremenom. Mechanicky prehltali jedlo, ale keď Myer zaodrhal, akoby si len potreboval odkašľať pred prejavom, všetky vidličky zastali na polceste k ústam. Myer však naďalej mlčal. A tak jedli a príbory škripotali a cinkotali na tanieroch.

Po jedle Myer poslal Morgana do priestorov pre mužstvo po Dalyho, najväčšieho siláka. Vonku na ľade sa potom prizerali, ako sa Daly skrčil a zdvihol ich najmenšiu kotvu. Vážila najmenej stopäťdesiat libier. Prizerali sa, ako sa s ňou tacká. Nik neprotestoval, nik nešomral. Aha, doktor, povedal Morgan, tu máš pekný exemplár do zbierky. Cítil ju v sebe, závišť, teraz naplno prebudenú. Ten chlap bol z iného cesta. Na predlaktiach mu navreli žily

a samy predlaktia vyzerali, ani čo by boli vyrezané z dreva. Prizerali sa, ako odchádza. DeHaven pred priateľom potíchu zapochyboval o múdrosti rozhodnutia, ktoré vyšle muža po neistom ľade s kotvou v náručí.

Je to námorník jej veličenstva, oznámil mu Myer a obrátil sa k nemu. Ak neobľubuje nebezpečenstvo, mal zostať doma a vykopávať zemiaky.

Z provy potom pozorovali Dalyho, kým akousi sekerou rúbal do ľadu dieru. Do nej zakvačil kotvu. Cez jej ucho prevliekol kotvové lano. Voľná časť lana sa ovíjala okolo rumpálu. Muži zaujali svoje miesta, na každej strane traja. Už bolo pol deviatej večer. Zapreli sa do klúk. Lano sa zdvihlo z ľadu. Zachvelo sa. Onedlho počuli, ako praská a štiepi sa, akoby bolo z dreva. Cieľ ich námahy bol krásne prostý: čelom lode rozpoliť svet vo dvoje a vplávať do vzniknutej praskliny, kde je to najnebezpečnejšie.

Ešte sa nenamáhali ani dve minúty, keď Myer nahlas odprisahal, že v kryhe sa čosi pohlo. Akoby niekto zatľkal klin. O desať minút, keď si dopriali prestávku, aby sa skupiny mohli vystriedať, Morgan uvidel, že od čela sa na sto yardov šialene tiahne asi dvojpalcová prasklina. Úzka prasklina bola zároveň všetkým aj ničím. Nejakو sa im podarilo roztlačiť dve kryhy, hoci každá veľkosťou zodpovedala rozľahlému kriketovému ihrisku.

Quod erat demonstrandum, vyhlásil Myer a veľkopansky mávol rukou nad celým viditeľným svetom. Dôkaz zásady, ktorou sa riadim celý život, ale ešte nikdy som sa nestretol s takýmto dokonalým príkladom. Každá, akokoľvek malá sila napokon prekoná aj veľký odpor, ak pôsobí dostatočne vytrvalo. Prirodzene – povznesene nad tou predstavou mávol rukou –, ortodoxná myseľ tvrdí, že je to nemožné. Tu už len tápeme, n'est-ce pas? Skeptikom ukázal svoje úbohé exponáty a ich okolie. Toto proti tomuto. Jedno bolo malé a slabé, druhé obrovské a ľahostajné. Teraz im rukou ukázal novú prasklinu v kryhe.